

NACIONALNI PARK HOHE TAUERN (VISOKE TURE)

DANE PEJNOVIĆ

POJAM, PROSTORNI OBUHVAT I GEOGRAFSKI POLOŽAJ

Nacionalni park Hohe Tauern (u daljnjem tekstu Visoke Ture) nalazi se u istočnoj Austriji, gdje obuhvaća istoimenu planinsku skupinu s pripadajućim dolinama u istočnim Alpama. Po površini od 1 786 četvornih kilometara, to je najveći nacionalni park ne samo u Austriji nego i Alpama, te europskom visokom gorju uopće.

Istočne Alpe (istočno od poprečnog presjeka planinskog niza na potezu Bodensko jezero - Como jezero) niže su i šire od zapadnih. U njihovu središnjem dijelu uzdiže se snop grebena koji u Visokim Turama dosežu svoju najveću visinu (Großglockner, 3 798 m). Sjeverno i južno od toga grebenskog snopa protežu se široke sredogorske površi Predalpa, karakterizirane fluvijalnim i krškim reljefom, kojima se istočni dio toga, oko 1 200 km dugog i prosječno oko 200 km širokog planinskog lanca, spušta u niža predgorja i podgorja, raščlanjena riječnim dugodolinama.

U reljefnoj strukturi istočnih Alpa jasno se izdvajaju tri osnovna pojasa: 1. središnji kristalinski pojas (Praalpe), 2. sjeverne vapnenačke Alpe, i 3. južne vapnenačke Alpe. U građi središnjeg pojasa prevladavaju kristalinske stijene velike otporne moći (kristalični škrljajci i gnajsi), koje su zbog više nadmorske visine mnogo više zahvaćene oledbom, s glacijalnim i subglacijalnim reljefom, od vanjskih, vapnenačkih Alpa građenih od karbonatnih naslaga, prvenstveno vapnenca. Središnjem pojasu ili Praalpama u istočnim Alpama pripadaju Minstertalska i Ectalska skupina, Visoke Ture i Noričke Alpe, koje prema istoku prelaze u Pohorje i Kozjak. Sjevernom vapnenačkom pojasu pripadaju Retijske (Bernina, 4 050 m), Algojske,

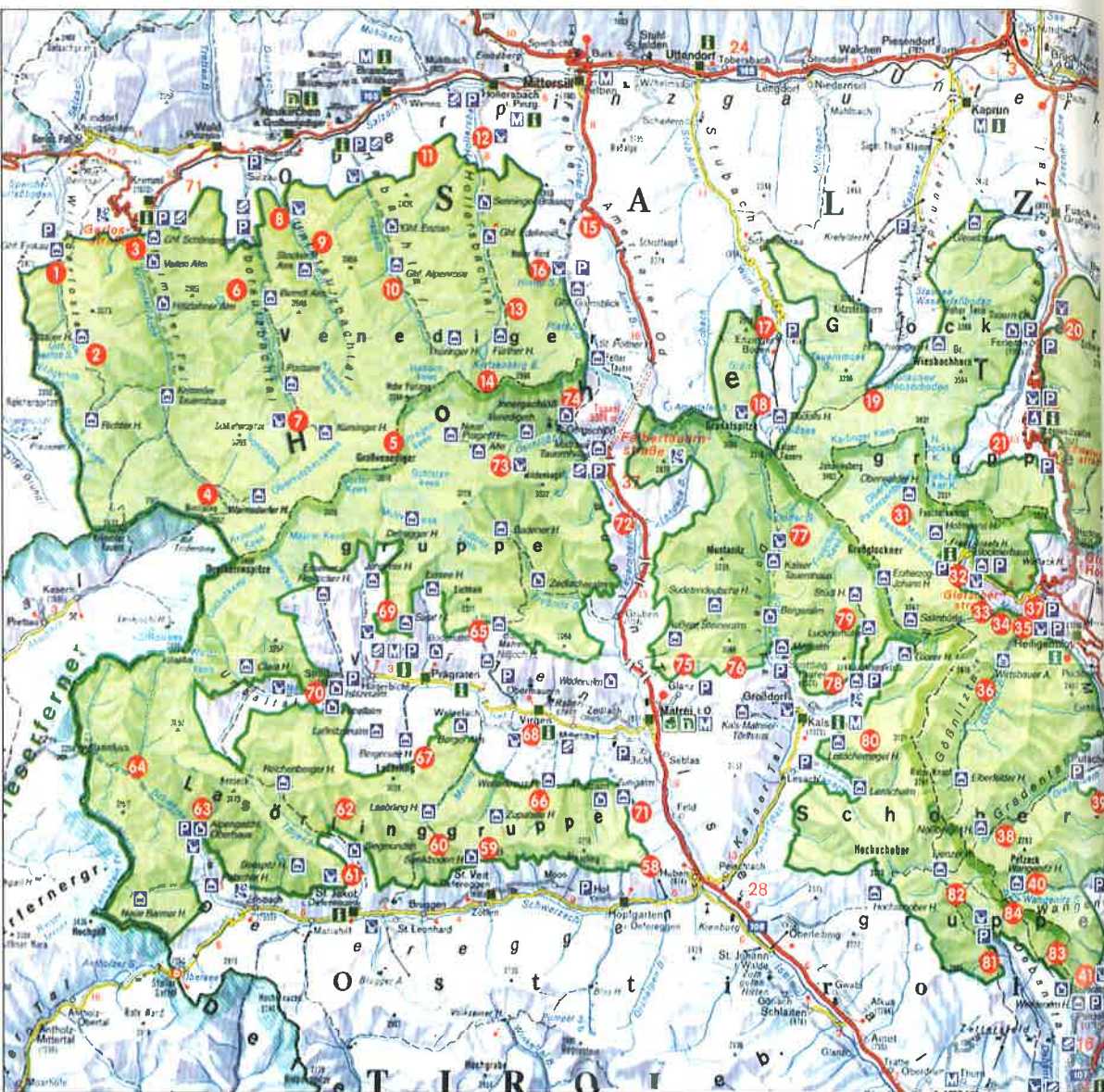
Sjevernotirolske, Bavorske, Salzburške, Gornjoaustrijske i Donjoaustrijske Alpe, a južnom: Bergamske Alpe, Dolomiti, Gailske ili Ziljske, Karnske i Julijske Alpe, koje tvore prijelaz u Dinarsko gorje.

Zbog svoje visine, reljefne raščlanjenosti i bogatstva oblika alpski niz ili skupina Hohe Tauern pripada visokoplaninskom razredu (Hochgebirge). Pružajući se između Krimmler Tauera na zapadu i Katschberga, odnosno prijevoja Murtöl na istoku, čini izrazitu orografsku među koja jasno razdvaja savezne zemlje Salzburg, Osttirol (Istočni Tirol) i Kärnten (Korušku). Otuda je i jedna od njegovih specifičnosti da se područje nacionalnog parka nalazi u sve te tri austrijske pokrajine. Najveću površinu zauzima salzburški dio parka, Hohe Tauern - Salzburg (80 500 ha), koji je općenito i najorganiziraniji, zatim slijedi tirolski (61 000 ha), a najmanji je koruški (37 200 ha).

PODRIJETLO NAZIVA

Ime Tauern za ovu alpsku skupinu nastalo je u djelima znanstvenika u 19. stoljeću od pojma *Tauern* (jednina: *der Tauern* - tura, množina: *die Tauern* - ture). Tim su izrazom stanovnici okolnih dolina nazivali mjesto za pregon stoke preko glavnoga grebena, tj. široko plitko udubljenje (sedlo) na grebenskom nizu u produžetku sada nezaleđene ledenjačke doline (valova). Po tome se on jasno razlikuje od pojma Scharten za uske prolaze preko grebena kojima može proći samo pješak, ali ne i stoka.

Neke od ovih tura imale su u prošlosti veliko značenje. Na njihovim tovarnim (rijetko kolskim) putovima odvijala se živa robna razmjena između sjevera i juga, odnosno njemačkog juga i sjeverne Italije.

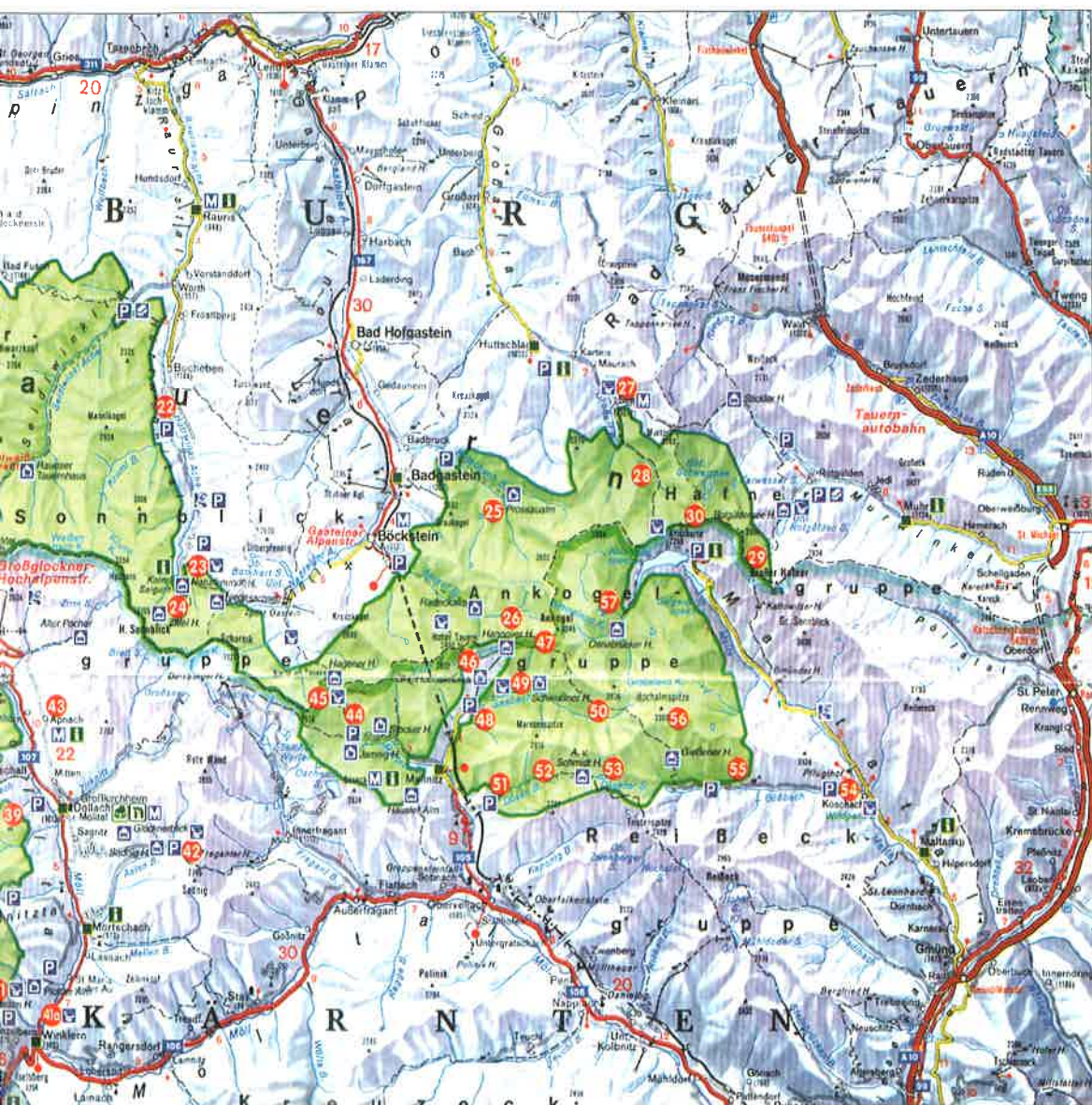
Sl. 1. - Položaj i prostorni obuhvat Nacionalnog parka Visoke Ture

OSNUTAK NACIONALNOG PARKA

Povijest stvaranja nacionalnih parkova u Austriji vrlo je zanimljiva. Već na početku 20. stoljeća bilo je nastojanja da se velike površine prirodnoga krajolika proglase nacionalnim parkom. To se, prije svega, odnosilo na osnivanje nacionalnog parka (Naturschutzpark) u

Visokim Turama, a povezano s tim je 1912. godine osnovano i udruženje "Austrijski park zaštićene prirode". Proteklo je, međutim, još punih sedam desetljeća prije nego što se ta ideja primakla svojem ostvarenju.

Temelje budućem nacionalnom parku postavilo je društvo "Naturschutzpark" (Hamburg-Stuttgart) u Salzburgu kupujući postupno

zemljišta još prije prvog svjetskog rata. Nakon rata, 1918. godine tadašnji je Alpski savez dobio na dar područje od 41 četvorni kilometar (koje je obuhvaćalo Großglockner i ledenjak Pasterze) sa željom da "kao park prirode ostane sačuvano za budućnost".

U Koroškoj je 1935. tadašnji posjed Alpskog udruženja oko Großglocknera imenovan područjem nacionalnog parka. Godine 1939. u

Linzu i Spittalu na Dravi prvi je put načinjen nacrt odredbe za osnivanje Zaštićenog prirodnog područja Visokih Tura. Na početku 1950-ih godina bilo je novih inicijativa koje su prihvaćene tek 1970., u godini zaštite prirode. Iduće, 1971. godine sastali su se čelnici Salzburga, Koroške i Tirola i u Heiligenblutu potpisali sporazum "da se Hohe Tauern kao posebno upečatljiv i oblicima bogat dio austrijskih

Alpa ... sačuva za sva vremena". Time su, nakon desetljeća dugih i neuspješnih inicijativa o zakonskom utemeljenju nacionalnog parka Visoke Ture, dali poticaj za ostvarenje toga najvećega pothvata na polju zaštite prirode i prostornog uređenja u Austriji.

Prva je Koruška, 1983. proglasila svoja područja u gorskim skupinama Schober i Glockner nacionalnim parkom, da bi tri godine kasnije proširila to područje krajem oko Mallnitz-Hochalmspitze. Godine 1984. Salzburg je proglasio dijelove kotara Pinzgau (njem. Gau = teritorijalna jedinica; kotar, župa), a 1990. i dijelove Pongaua i Lungaua, nacionalnim parkom. Zaštićeno područje u te dvije savezne zemlje seže do 1 000 m nadmorske visine. Naposljetku je i tirolski zemaljski sabor 1991. izglasao zakon kojim su dijelovi Istočnog Tirola uključeni u nacionalni park Visoke Ture.

Time je završena faza osiguranja prostora nacionalnog parka. Od izvorno predložene površine od 2 600 km² pravno je osigurano samo 1 786 km² (69%), ali se s obzirom na još uvijek znatnu naseljenost i tradiciju gospodarskog iskorištavanja to ipak može smatrati velikim uspjehom. Naime, u Visokim Turama postoji oko 1 100, mahom privatnih zemljoposjednika s kojima je moralo doći do sporazuma o nacionalnom parku, i s njim povezanim odredbama o zaštiti.

Institucionalizacija Parka podrazumijeva prethodno usklađivanje raznovrsnih interesa, kao što su elektroprivreda, promet, turizam, poljoprivreda i drugo sa zaštitom prirode. Da bi se zadovoljili zaštitarski interesi na cijelom njegovu prostoru, Park je podijeljen na tri područja s različitim stupnjem i ciljevima zaštite: 1. *Vanjsko područje* (34 % površine), 2. *Područje temeljnog fenomena* (64% površine) i 3. *Područje posebne zaštite* (2% površine). *Vanjsko područje* obuhvaća kulturni krajolik livada, pašnjaka i gospodarski korištenih šuma, koji se nastoji održati.

Zakonski se sprečavaju samo veći tehnički zahvati na polju energetike, turizma i prometa. U *području temeljnog fenomena*, koje obuhvaća više alpske prostore s dijelovima valovskih dolina, gorskim gudurama i vrhovima, nikakvi tehnički zahvati nisu dopušteni. Tu je

omogućeno samo planinarenje, ekstenzivna ispaša i lov. Najstrože mjere zaštite provode se za ekološki ili krajobrazno posebno vrijedna područja, tj. *područja posebne zaštite* gdje, ovisno o značajkama zaštićenog područja, može biti zabranjeno planinarenje, šetnja, skijanje, lov i ribolov, i trganje bobica i bilja.

Upravo zbog toga što se ne mogu dosljedno provoditi strogi kriteriji IUCN (*Internacional Union for the Conservation of Nature and Natural Resources*), to udruženje Visokim Turama još nije priznalo status nacionalnog parka (II. kategorija), već ih je svrstalo u kategoriju "zaštićenih krajolika" (V. kategorija). Temeljni razlog je problematika gospodarskog iskorištavanja, poglavito na planu lova, šumarstva i poljoprivrede. U međuvremenu, uprave Parka u Salzburgu, Koruskoj i Tirolu poduzimaju odgovarajuće mjere kako bi se zaštita prirode odvijala prema strožim kriterijima, koje IUCN propisuje za II. kategoriju.

TRADICIONALNO GOSPODARSKO ISKORIŠTAVANJE I NASELJENOST U PARKU

Osnovu tradicionalnog korištenja visokoalpskih površina obuhvaćenih u okviru nacionalnog parka Visoke Ture činile su primarne djelatnosti: prije svega stočarstvo, manje i zemljoradnja koja je uvijek, u prošlosti i danas, bila tek dopuna važnijem stočarstvu, zatim šumarstvo i lov. Od svih gospodarskih grana najdulju tradiciju imaju stočarstvo i preradba mlijeka, koji su i danas jedan od važnijih, isključivih ili dopunskih, izvora egzistencije njegova stanovništva. Manje povoljni ekološki uvjeti (prije svega kratko vegetacijsko razdoblje) utjecali su da je agrarna proizvodnja uglavnom bila ograničena na uzgoj žitarica i krumpira.

Reljefnom dinamikom uzrokovan veliki energetska potencijal vodotokova od davnina se koristio u tradicionalnom gospodarstvu (mlinice, stupe, pilane), a od 1920-ih godina počeli su prostorni zahvati u sklopu izgradnje tauernskih hidroelektrana. Poslije kraćeg prekida, koji je nastao zbog gospodarske krize krajem toga desetljeća, radovi na izgradnji hidroelektrana i

Sl. 2. - Mliječno stočarstvo - tradicionalni i suvremni oblik gospodarske valorizacije Visokih Tura
Snimio: D. Pejnović

korištenje energije alpskih vodotoka dodatno su intenzivirani od početka 1930-ih godina, nakon državne intervencije da se smanji sve veća nezaposlenost.

Razvoj manufakturne i, pogotovo, industrijske proizvodnje povezano sa širenjem elektrifikacije, potakli su razvoj prerađivačkih djelatnosti na bazi raspoložive sirovinke osnove. Rezultat je toga da su u strukturi djelatnosti postupno sve više prevladavale prerađivačke djelatnosti, usmjerene na tržišno orijentirane proizvode visokog stupnja prerade (drvena industrija, prehrambena, osobito mljekarstvo, tekstilna itd.).

Uz tradicionalno razvijenu trgovinu, povezano s posredničkom funkcijom zbog kontaktno-spojnog položaja unutar Austrije, odnosno između Bavorske i Lombardije, u 18. i, pogotovo, 19. stoljeću u Alpama se počeo razvijati specifičan oblik planinskog turizma, motiviran estetskim i sportskim pobudama, kao preteča kasnijega klasičnog alpinizma. Usporedo s alpinizmom raste zanimanje i za termalna vrela, a sve više se podižu i sanatoriji za liječenje bolesnika i jačanje organizma na planinskom zraku. No, masovniji razvoj turizma u suvremenom smislu riječi na području Visoke Ture počeo je tek između dva svjetska rata. Ključno značenje za njegov razvoj imala su dva čimbenika: početak razvoja automobilizacije i gradnja transalpskih cesta. Zanimljivo je da je, primjerice, u vrijeme projektiranja *Großglockner-visokoalpske ceste*, sredinom 1920-ih godina, u Austriji bilo samo oko 17 000 automobila, ali ih je u

susjednoj Njemačkoj bilo već 239 000, s tendencijom da se ubrzano povećava njihov broj. Turizam se do danas razvio u vodeću djelatnost u Parku, dok su se ostale djelatnosti uglavnom preorijentirale na zadovoljavanje potreba turističkog tržišta (prehrana, suveniri...).

Potencijal za kontinuirani gospodarski razvoj utjecao je da su Visoke Ture do u najveće visine stoljećima naseljeno i gospodarski iskorištavano područje. I danas je na širem području Parka ustrojeno 29 općina u kojima je prema popisu 1991. godine živjelo više od 65 000 stanovnika. Tako, primjerice, samo u NP Hohe Tauern - Salzburg stalno, preko cijele godine, unutar zaštićene zone, živi dvjestotinjak osoba. Izvan zaštićenog područja u Parku obitava još oko 57.400 stanovnika. U Koruškoj, u kojoj je dvostruko manja površina Parka nego li u pokrajini Salzburg, naseljenost je mnogo manja; zaštićeno područje nije naseljeno, ali u ostalim dijelovima živi više od 7.500 ljudi.

TURISTIČKO-GEOGRAFSKI ČIMBENICI PARKA

Prirodno-geografske značajke visokoalpskog područja, kontaktno-spojni položaj između gospodarski komplementarnih cjelina sjevernoga i južnog predalpskog područja i slojevit povijesno-geografski razvoj, odrazili su se u postojanju brojnih i raznovrsnih turističko-geografskih čimbenika, zahvaljujući kojima se NP Visoke Ture do danas razvio u jedno od najprivlačnijih turističkih odredišta Austrije, ali i alpske regije u cjelini. Zbog sustavnosti, pobliže će biti razmotreni u sklopu privlačnih, komunikacijskih i smještajnih sadržaja Parka.

a) Privlačni sadržaj Parka

Sukladno pojmu nacionalnog parka, osnovu privlačnosti Visokih Tura čine osobiti prirodno-geografski sadržaji toga dijela Alpa. S obzirom na bogatstvo i raznovrsnost atraktivnih prirodnih objekata i lokaliteta, te specifičnih tipova i oblika alpske flore i faune, on se izdvaja i unutar kategorije nacionalnih parkova kao svojevrsan "prirodoslovni muzej na otvorenom".

Dinamičan reljef tektonski predisponirane osnove, sa zonalnom strukturom (Pralpe, sjeverni i južni vapnenački pojas), sekundarno

preoblikovan glacijalnim i periglacialnim procesima s odgovarajućim reljefnim oblicima, svakako je vizualno najdijeljivija značajka toga visokoalpskog prostora. Između snopa grebena istočnih Alpa, od kojih ih je 160 više od 3 000 metara, prostiru se ledenjačka polja, cirkovi, ledenjački valovi s ledenjacima ili preoblikovani u riječne doline, morenski nanosi itd.

Najprostranije je takvo ledenjačko polje Großvenediger (površine oko 80 km²) u Venecijanskoj skupini (Venedige Gruppe), u Hohe Tauern Nord/Salzburg, na sjeverozapadu Parka. U glocknerskoj skupini, u središnjem dijelu Parka, nalazi se najviši vrh Austrije - Großglockner, 3 798 mnnv (*Veliko zvono*), a u njegovu podnožju najveći od ukupno 264 ledenjaka u Parku - *Pasterze*, koji je dužinom od 10,4 km i površinom firnske mase od 18,8 km² najveći ledenjak u istočnim Alpama, odnosno Austriji. (Geografski je svakako zanimljiva i etimologija tog toponima; potječe od slovenske riječi *pastirca* = pastirica, čobanica, što jasno upućuje da su najviši dio hrpta istočnih Alpa koristili slovenski stočari). Među brojnim vodopadima izuzetno velikih dimenzija posebno se ističe Krimmler u Venecijanskoj skupini koji je padom od 380 metara najveći i stoga jedan od najpoznatijih vodopada Europe.

Među znanstveno zanimljivim sadržajima svakako treba još istaknuti Gramsgrube, koji je znanstveno najznačajniji prirodni spomenik Alpa, dok će prirodoslovce geomorfološke orijentacije, uz glacijalne, privući i brojni primjeri erozivnih i akumulativnih oblika periglacialnog (glacionivacijskog) reljefa.

Sl. 3. - Ledenjak Pasterze podno Großglocknera
Snimio: D. Pejnović

Područje Parka životno je stanište preko 100 vrsta viših biljaka i više tisuća nižih, s uglavnom pravilnom visinskom zonalnošću biljnih zajednica, odnosno azonalnim rasporedom, ovisno o terestričkim i ekološkim uvjetima *in situ*, pojedinih flornih elemenata. Takvoj biljno-geografskoj raščlanjenosti i florističkom bogatstvu odgovara i bogata fauna, zastupljena sa oko 1 200 vrsta, od kojih ih oko 80% obitava u zaštićenom području Parka.

Prirodne znamenitosti i turistički privlačne sadržaje Hohe Tauerna dopunjuje i vizualno dopadljiv kulturni krajolik, u kojem se prostrane planinske livade i pašnjaci izmjenjuju s uzornim poljoprivrednim gospodarstvima, urbaniziranim selima i manjim gradovima, s nizom autonomnih kulturno-povijesnih spomenika. Takav sadržaj, funkcije i izgled prostora utječu na sveukupan dojam sklada između čovjeka i prirode, što se očituje i u estetskoj dimenziji krajolika.

b) Komunikacije

Unatoč visini i značajkama istaknute reljefne barijere između srednje i južne Europe, Alpe su u geoprometnom pogledu jedno od najbolje valoriziranih gorja u Europi. Zahvaljujući tome u neposrednoj blizini Parka prolaze važne europske cestovne i željezničke prometnice, odnosno austrijske magistralne i regionalne ceste, koje povezuju doline Salzacha i Ennsa na sjeveru s donjim tokovima Drave i Mure na jugu, što utječe na njegovu općenito dobru prometnu dostupnost.

Među prometnicama koje presijecaju Visoke Ture i omogućuju relativno lak prijelaz središnjega austrijskog alpskog područja, međunarodno značenje imaju dvije ceste; Großglockner-Hochalpenstraße (*Großglockner-visokoalpska cesta*) i Felbertauern-straße, cesta kroz 5,304 m dug Felbertauern-tunel, te željeznička pruga (Tauern) kroz 8,6 km dugački Tauern-tunel (ukrcaj automobila Malnitz-Badgastein). Sve te tri prometnice prolaze izvan zaštićenog područja Parka, ili tunelom ispod njega, tako da u njegovoj središnjoj zoni nema prometnica. No, geografski je relevantno da felbertaurenskim prijevojem (2 545 m), kroz istočni dio Parka, prolazi transalpski naftovod (TAL; Trst - Ingolstadt).

Među spomenutim prometnicama za turistički razvoj Visokih Tura posebno značenje ima Großglockner-visokoalpska cesta. Ona nije ni najviša, niti najduža, ali je svakako najatraktivnija cesta u Parku u čitavoj alpskoj regiji. Njezina trasa vodi kroz najprivlačniji prostor središnjega dijela Parka, do vršnog pojasa najviše istočnoalpske skupine (Glockner), tako da se s nje pruža pogled na 37 vrhova viših od 3 000 m i 17 ledenjaka. Zbog toga je znamenita u čitavoj Europi.

Zamisao o gradnji ceste preko Visokih Tura javila se već 1890. godine, ali se ponovo ozbiljno razmatra tek nakon prvog svjetskog rata, kada je gubitkom Južnog Tirola Austrija ostala bez unutrašnje veze zapadne Koruške i Istočnog Tirola (preko doline Pustertal) sa sjevernim Tirolom. Između poprečne ceste preko Brennera na istoku (prijevoj 1 372 mnv, povezuje Innsbruck i Bolzano) i Radstätter Tauerna na zapadu (prijevoj, 1 739 mnv, povezuje Salzburg i Spittal a. d. Drau), na 156 kilometara zračne udaljenosti nije postojala ni jedna cesta preko Alpa. Već pri njezinu projektiranju sredinom 1920-ih godina (projektant: Franz Wallack) postojali su jasni turistički motivi, jer je osim funkcije tranzitne prometnice preko Visokih Tura zadaća buduće ceste bila i oživljavanje turizma u vršnom pojasu Alpa. Gradnja ceste počela je 1930. a puštena je u promet 1935. godine.

Großglockner-visokoalpska cesta duga je 58 kilometara. Sastoji se od tri dionice: 1. provozne (tranzitne) dionice, duge 47,8 km, od naselja

Sl. 4. - *Großglockner - Hochalpenstraße (Großglockner - visokoalpska cesta)*
(Fuscher Törl, 2 428 m, sa Großglocknerom, 3 798 m)

Sl. 5. - *Hotel "Kaiser-Franz-Josephhaus" iznad ledenjaka Pasterze*

Snimio: D. Pejnović

Bruck (757 mnv) na sjeveru do Heiligenblut (1 301 mnv) na jugu, 2. runolisne dionice, duge 1,6 km, od prijevoja *Fuscher Törl* (2 428 mnv) do vrha *Edelweiß Spitze* (2 571 mnv) (njem. *Edelweiß* = runolist), i 3. ledenjačke dionice, duge 8,7 km, od stajališta *Guttal* (1 859 mnv) do uzvišenja *Franz-Josefs-Höhe* (2 369 mnv). Na prvoj dionici postoji 27 zavoja, a na ostalim dvjema po 6 zavoja. Najveći uspon na provoznoj dionici doseže 12%, a na runolisnoj čak 14%.

Cesta je otvorena za promet od početka svibnja do studenoga, dnevno od 5 do 22 sata. Zbog snježnih nanosa (na sljemenskom odsjeku dosežu visinu od 4 do 5 metara, a na lavinskim koridorima i nekoliko puta više) u zimskim je mjesecima zatvorena za promet. Čisti se od snijega najčešće u drugoj polovici travnja, kada se s ceste odstrani i do 800 000 prostornih metara snijega.

Zbog atraktivnosti trase, ali i infrastrukturne opremljenosti (uz cestu je do sada uređeno 20 većih parkirališta, a kod Franz-Josefs-Höhe uređeno je parkiralište sa 620 mjesta) *Großglockner-visokoalpskom cestom* godišnje prođe više od milijun posjetitelja, odnosno više od 40% od ukupnog broja posjetitelja Parka.

c) **Smještajni kapaciteti**

Posjetiteljima Parka ukupno je na raspolaganju oko 28 000 postelja u različitim kategorijama smještaja. Velik dio od spomenutog broja postelja odnosi se na hotele u središtima zimskog i ljetnog turizma, kao što su primjerice skijaški centri u Visokim Turama: Kaprun, Heiligenblut, Mallnitz s Ankogelom i dr., zatim

toplice: Badgastein, Bad Hofgastein itd. No kada je riječ o ljetnom turizmu, onda prije svega treba istaknuti poznati hotel "Kaiser-Franz-Josephhaus" u jednom od najatraktivnijih dijelova Parka iznad ledenjaka Pasterze na visini od 2 418 metara, koji je glavno stjecište okupljanja i smještaja turista u njegovu središnjem dijelu.

Tome treba dodati i mnoge smještajne objekte; hotele, privatne pansione i gostionice u općinskim središtima smještenim u vanjskoj zoni Parka, uz rub zaštićene zone, kao i ostalim, nešto udaljenijim naseljima u dolinama Salzacha i Ennsa, odnosno Drave i Mure, te uz prometnice koje ih povezuju.

U raspoložive smještajne kapacitete za posjetitelje Visokih Tura svakako treba ubrojiti i odgovarajuće uslužne objekte glavnih gradova saveznih zemalja na čijem se području on nalazi: Salzburga - Salzburg, Koruške - Klagenfurt i Istočnog Tirola - Innsbruck. Oni se, naime također nalaze unutar dnevno-migracijskog dometa vršnog pojasa - primarne zone turističke sedimentacije unutar Parka, i glavna su središta stacionarnog turizma povezano uz njegovu turističku valorizaciju, to više, što i sami raspoložu autohtonom turističkom ponudom izuzetno visoke vrijednosti. To se posebno odnosi na Salzburg koji se zbog svojih brojnih kulturno-povijesnih spomenika (tvrđava Hohensalzburg iz 11/15. st., rezidencija nadbiskupa iz 16/18. st., barokne građevine itd.), kulturnih manifestacija (*Mozarteum* i dr.), starih rudnika soli u okolici itd., te položaja na tranzitnoj auto-cesti Beč-München, razvio u jedno od vodećih središta austrijskog turizma.

TURISTIČKI RAZVOJ PARKA

Prema podacima WTO (World Tourism Organisation) Austriju je 1995. godine posjetilo 17 173 000 turista, a ostvaren je devizni prihod od 16,221 milijardi USD. Velik dio u tom turističkom prometu odnosi se na nacionalne parkove, prije svega Visoke Ture. Naime, samo taj Park godišnje posjeti oko 2 410 000 turista, odnosno oko 14% ukupnog broja turista koji posjete Austriju. No, mnogo veću specifičnu važnost ima podatak da u strukturi njegovih posjetitelja čak s oko 88% udjela prevladavaju strani gosti.

Sl. 6. - Pukotine u firnskoj masi ledenjaka Pasterze
Snimio: D. Pejnović

Kao što je prethodno spomenuto, u Parku su razvijeni različiti oblici zimskog i ljetnog turizma, od sportsko-rekreativnog, kao što su skijanje, planinarenje i alpinizam, do balneološko-zdravstvenog (toplice). U niže smještenim zimskim centrima skijaška je sezona duga oko 3 mjeseca (siječanj, veljača, ožujak), na nešto višim četiri (od početka prosinca do kraja travnja), a na padinama iznad 2 000 m, pogotovo sa sjevernom ekspozicijom, kao što je to slučaj sa sjevernom, osojnom padinom Visokih Tura, snijeg je prikladan za skijanje i tijekom cijelog svibnja. Na ledenjačkim pokrovom "okovanim" platoima vršnog pojasa, kao što je primjerice Großvenediger, i ledenjacima, kao što je Pasterze, moguće je i ljetno skijanje, odnosno u tijeku cijele godine. No, zbog pukotina u ledu, sakrivenih "mostovima snijega" ono je povezano i s opasnostima (naročito u kasno proljeće, pri slaboj snjegovitosti). Općenito, snijeg je najpovoljniji za skijanje u veljači, kada je i vrhunac zimske turističke sezone u brojnim skijaškim središtima, razmještenim u podnožju Parka, duž sjeverne, osojne padine Visokih Tura.

Ljetni turizam vezan je za ambijentalno-pejzažne i estetske vrijednosti Parka, odnosno rekreativnu funkciju povezano s tim. Oba ta klasična sezonska oblika turizma, zimski i ljetni, u tijeku cijele godine upotpunjuje i specifični zdravstveni turizam koji se temelji na korištenju termalno-mineralnih voda. Osobit primjer takvog oblika turizma u širem prostoru Parka su čuvene toplice Badgastein, specijalizirane za liječenje reumatskih bolesti i bolesti dišnih organa (inhalatorij s radioaktivnim plinom radonom temperature 37,5 do 41,5 °C).

Sl. 7. - Informiranje i pouka uz korištenje edukativnih panoa pored Großglockner - visokoalpske ceste (Dr. Wolfgang Sitte, umirovljeni profesor Sveučilišta u Salzburgu)

Snimila: D. Husanović-Pejnović

Ipak, sukladno "duhu i slovu" nacionalnog parka, odnosno statusu Visokih Tura u toj kategoriji zaštićene prirode, središnje mjesto u Parku ima tzv. edukativni ili obrazovni turizam. Pritom, dakako, nije riječ o nekom specifičnom obrazovanju temeljenom na posebnom obrazovnom programu, kao mogućem privlačnom sadržaju u funkciji ponude za turističku klijentelu, već o "odgoju i obrazovanju za okoliš" putem neposrednoga upoznavanja prirodnih sadržaja i zakonitosti, u svrhu razvijanja ekološke svijesti.

Takvoj temeljnoj motivaciji, da se posjetitelje *in situ* educira o prirodnim sadržajima i zakonitostima umnogome je određena i infrastrukturna opremljenost Parka. Odražavaju je brojne poučne staze (u raznim dijelovima Parka na visokoj didaktičkoj razini osmišljeno je petnaestak takvih staza), edukativni panoi, prirodoslovne zbirke, pa čak i muzeji.

Osobit primjer takve funkcije promicanja suvremenoga, ekološki prihvatljivog obrazovnog turizma svakako je *Großglockner-visokoalpska cesta*, koja je s obzirom na svoju svrhu i način korištenja i sama manje tranzitna cesta, a mnogo više turistička atrakcija. Na istaknutim mjestima duž te ceste izgrađene su i opremljene poučne staze, postavljene poučne ploče (panoi)

koje poučavaju o prirodnim znamenitostima i tradicijskoj kulturi alpskog prostora. Tako na 20. kilometru ceste, na 1 620 mnv, poučna staza Piffkar informira o flori i fauni, na 22. kilometru, na stajalištu Hochhaims (1 850 mnv) dane su informacije o ledenjacima i visinskim katovima u Alpama, na 31. kilometru, na lokalitetu Elenboden (2 338 mnv) dana je pouka o geologiji, a na Franz-Josefs Höhe (2 369 mnv) o ledenjaku Pasterze i Großglockneru. Pritom nije zane marena ni tradicijska kultura, pa je na 42. kilometru, na lokalitetu Kasereck (1 930 mnv), izložena informacija o načinu društvenog

Sl. 8. - Muzej "Alpski prirodni svijet" na 2 260 mnv
Snimio: D. Pejnović

valoriziranja alpskog prostora u tijeku povijesno-geografskog razvoja, odnosno djelatnosti seljaka. Međutim, posebno mjesto u prirodoslovnom obrazovanju i razvijanju ekološke svijesti ima muzej "Alpski prirodni svijet" uređen u Wilfried-Haslaur-Haus na 26. kilometru ceste na 2 260 mnv. U njemu se posjetitelji (bez plaćanja ulaznice) uz pomoć suvremenih interaktivnih prikaza (korištenja različitih nastavnih sredstava i pomagala) upoznaju s ekološkim procesima u Alpama, s težištem na prilagodbi pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ekstremnim klimatskim uvjetima visokoplaninskog staništa. U kući je smještena i istraživačka postaja Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta iz Salzburga.

TRANSFORMACIJA ŠIREG PODRUČJA PARKA POD UTJECajem TURIZMA

Kao kompleksan društveno-gospodarski proces s multiplikativnim učinkom, turizam se na različite načine održava u prostoru, odnosno utječe na njegovu transformaciju. U prvom planu geografskog interesa tri su osnovna oblika njegova utjecaja: 1. promjena strukture naseljenosti i socijalno-ekonomskog sastava stanovništva, 2. promjena fizionomskih obilježja prostora, tj. njegova izgleda, i 3. promjena funkcionalnih značajki prostora, u smislu načina njegova društveno-gospodarskog vrednovanja i prostorno-funkcionalne organizacije.

Kontinuitet turističke valorizacije Visokih Tura još od 18. stoljeća i posebno intenzivan turistički razvoj nakon drugog svjetskog rata odrazili su se u izuzetno visokom stupnju transformacije toga prostora pod njegovim utjecajem. Od najprije sporadične, a zatim i sporedne djelatnosti, on se do danas razvio u neosporno glavnu gospodarsku granu koja je zbog svojih različitih, neposrednih i posrednih učinaka, glavni čimbenik stabilizirane naseljenosti u širem području Parka. To više, što se njegov utjecaj ne ograničava na manji broj izdvojenih točaka, kao što je to slučaj s industrijom, već djeluje izrazito disperzno, na širokom području. To se odražava i u njegovu odgovarajućem utjecaju na promjenu socijalno-gospodarske strukture stanovništva, kao i policentrični prostorni razvoj.

No, nagli porast turističkog prometa, posebno u užim zonama s intenzivnijom turističkom sedimentacijom, odražava se i u nepovoljnim fizionomskim promjenama, praćenim izmjenom prirodnog krajolika, na račun širenja tehničko-tehnoloških elemenata kulturnog pejzaža. Velika i brza izgradnja mjestimice se očituju u neprimjerenim prostornim zahvatima, bez urbanističkih planova i proučenih lokacija, a sve više i u prodoru slogova i oblika zgrada stranih autohtonoj graditeljskoj baštini.

Kao i u drugim područjima zahvaćenim "turističkom plimom", i ovdje se pokušava naći ravnoteža između kratkoročnih ekonomskih interesa turističkoga gospodarstva i zahtjeva za daljnjom ekspanzijom, te potrebe očuvanja prirode i ekološke ravnoteže kao pretpostavke njegova dugoročnog razvoja. Rezultat brojnih diskusija i polemika u javnosti je geslo "kvalitativnog rasta" koje je od početka 1980-ih godina postalo temeljno načelo austrijske turističke politike. Njezin je bliski cilj da se masovni turizam učini ekološki što snošljivijim, a strateški - racionalizacija daljnjeg širenja turizma. Zbog specifičnosti nacionalnog parka Visoke Ture i njegova značenja u austrijskom turizmu, upravo će budući turistički razvoj u ovom parku biti najbolja provjera uspješnosti provedbe obaju tih postavljenih ciljeva.

ZAKLJUČAK

Primjer Nacionalnog parka Visoke Ture bogat je višestrukou poukom i moguću je obrazac za provedbu zaštite prirode i turističke valorizacije odgovarajućih planinskih područja u Republici Hrvatskoj. To, razumljivo, ne znači nekritičko prihvaćanje njegova modela, već usvajanje jednoga neosporno naprednijeg sustava vrijednosti i stečenih iskustava u vrednovanju nacionalne prirodne baštine, uz puno uvažavanje vlastitih specifičnosti. Potpuna primjena iskustva toga najvećeg austrijskog parka u nas, uostalom, nije moguća ni zbog postojećih prirodnih i društveno-geografskih razlika između Alpa i Dinarida.

Kad je riječ o mogućnostima korištenja određenih iskustava u zaštiti i turističkoj valorizaciji austrijskih Alpa u nas, onda se to prije

svega odnosi na Velebit, reljefno i vegetacijski najznačajniju hrvatsku planinu koja je, s izuzetkom nacionalnog parka Paklenice, zaštićena u kategoriji parka prirode. Koncentracija različitih prirodnih znamenitosti, kulturno-tradicijskih spomenika i estetsko-pejzažnih vrijednosti, kao i priobalni položaj planinskog niza u zaleđu jadranske turističke sedimentacije, opravdavaju da se vršni pojas sjevernog i srednjeg Velebita bez odgađanja izdvoji u kategoriji nacionalnog

parka i tako zaštićen organizirano uvrsti u turističku ponudu Hrvatske.

Viši stupanj zaštite, uz Jadran, najvažnijeg pojedinačnog objekta nacionalne prirodne baštine i svjetskog rezervata biosfere prvorazredni je nacionalni interes i jedan od preduvjeta prihvaćanja nove paradigme turističkog razvoja, sažete u geslu "kvalitativnog rasta". Iskustva nacionalnog parka Visoke Ture mogu u tom pogledu biti i te kako korisna.

LITERATURA

- Bilen, M. (1996.): Osnove turističke geografije, Zagreb.
- Enlebnis-Experience, Grossglockner, Von Kärnten nach Salzburg, 1995.
- Internet, Hohe Tauern National Park Home Page. <http://www.bmu.gv.at/~parks/ht/ht-w.htm>
- Kolenko, S. (1998.): Turizam Alpa, diplomski rad, PMF, Geografski odsjek, Zagreb.
- Salzburg - Guide, History - Culture - Sights - Helpful Informations, Salzburg, 1997.
- Sitte, W. (1995.): Auf der Großglockner-Hochalpenstraße in der Nationalpark Hohe Tauern, GW Unterricht, 60, Wien, 90-100.
- Tauern Blicke, Magazin für Kärnten, Salzburg und Tirol, Das Nationalpark Hohe Tauern, September, 1996.
- Tauern Blicke, Magazin für Kärnten, Salzburg und Tirol, Das Nationalpark Hohe Tauern, März, 1997.
- The Grossglockner, Uni Pro Video, Austria, 1992.
- Vidaković, P. (1997.): Nacionalni parkovi u svijetu, priroda-kultura-turizam, Zagreb.